

පාලී
භාෂාවේ
තද්ධිත
තාම

පාලි භාෂාවේ තද්ධිත නාම

ඒ ඒ අර්ථයන්ට හෝ ප්‍රත්‍යයන්ට හිත වූ ප්‍රත්‍ය විශේෂයකට “තද්ධිත” යයි කියනු ලැබේ. ත්‍රිවිධ ලිංගයන්ට අයත් නාමයන් කෙරෙන් පරව ඒ ඒ නාමයන්ට හිතවත්ව යෙදෙන ප්‍රත්‍ය විශේෂය තද්ධිත නම් වේ (ත්‍රිවිධ ලිංගතෝ පරං හුන්වා හිතා සහිතානි තද්ධිතා) (රූපසිද්ධිය) නාමයන් කෙරෙන් “ණා” ආදී ප්‍රත්‍යයන් යෙදී තද්ධිත පද සෑදේ.

තද්ධිත පදයක් සෑදෙන ආකාරය.

තද්ධිත පද සෑදීමේදී “අනුබන්ධ” නම් අකුරු විශේෂයක් භාවිතා කරයි. ඒවායෙහි ස්වභාවය නම් තම කාර්යය ඉටු කිරීමෙන් අනතුරුව නොසිටීමයි. එනම් ලොප් කිරීමයි. ඉන් පසුව අනුබන්ධ අක්ෂරය ලොප් වීමෙන් ඉතුරු වූ ස්වරය නාම ප්‍රකෘතිය හා එකතු වීමෙන් තද්ධිත නාම සෑදේ. අනුබන්ධාක්ෂරය තද්ධිත ප්‍රත්‍යයන්ට එතරම් සම්බන්ධයක් නැත. එය යොදන්නේ විශේෂයෙන් ආදි(මුල්) ස්වරය වෘද්ධි(වැඩි) කිරීමටයි. එයත් සිදුවන්නේ ස්වරයට අගින් “සංයෝගාක්ෂරයක්” (බැඳි අකුරක්) ඇත්නම් පමණි.

වෘද්ධි වීම යනු

තද්ධිත නාම සෑදීමේදී ආදි ස්වරය වෘද්ධි වීමක් සිදුවේ. එසේ වන්නේ ඉහත ඡේදය දක්වා ඇති නියමය පරිදිය. වෘද්ධි වීම යනු....

(අ > ආ) (ඉ,ඊ > ඵ) (උ,ඌ > ඹ)

උදා:	සමණ+ණේර	=	සාමණේර	(අ>ආ)
	විධවා+ණේර	=	වේධවේර	(ඉ>ඵ)
	උපගු+ණව	=	ඹපගව	(උ>ඹ)

සැයු: ස්වභාවයෙන්ම වෘද්ධිය වී ඇති තැන් නැවත වෘද්ධි වීම සිදු නොවේ.

තද්ධිත නාම වල ලිංග තීරණය වීම.

නාමයට තද්ධිත ප්‍රත්‍ය එකතු කොට තද්ධිත නාමය මූලින් සකස් කර ගෙන අදාළ පරිදි “සී.යෝ” ආදී විභක්ති ප්‍රත්‍යයන් එක් කිරීමෙන් විභක්ති අන්ත පද බවට පත් කර ගත හැක. එම පදවලට අදාළ ලිංගයට හිමි ප්‍රත්‍ය භාවිතා කොට “පුල්ලිංග, ඉත්ථි ලිංග, නපුංසක” වශයෙන් ලිංග වලට හරවා ගත හැක.

වාසෙට්ඨ+සි(ඔ)	වාසෙට්ඨෝ	(පුල්ලිංග)
වාසෙට්ඨ+සි(ඊ)	වසෙට්ඨී	(ඉත්ථි ලිංග)
වාසෙට්ඨ+සි(අං)	වාසෙට්ඨං	(නපුංසක ලිංග)

තද්ධිත ප්‍රයෝජන

භාෂාවේ මධුරභාවය සඳහා තද්ධිතවලින් ලැබෙන ප්‍රයෝජනය විශාලය. සමාසයෙන් වන සංක්ෂිප්තභාවයට වඩා තද්ධිතවල සංක්ෂිප්ත බව වැඩිය. සමාසයේදී පද දෙක එකක් වුවත් වෙන් වෙන් ශබ්ද ඇති බව පෙනේ. තද්ධිතයෙන් එය එකම අර්ථවත් පදයක් බවට පත් වේ. සන්ධි සමාසයන්ට වඩා තද්ධිතයේ ඒකපදත්වය සංක්ෂිප්ත බව ඇත. ඒ නිසා තද්ධිතයෙන් ශබ්ද”ව්‍යක්ත, කෙටි, ශ්‍රැති සුබ” බව කිව යුතුය.

වසිට්ඨස්ස අපච්චං	= වසිට්ඨස්සාපච්චං	(සන්ධි)
වසිට්ඨස්ස අපච්චං	= වසිට්ඨාපච්චං	(සමාස)
වසිට්ඨස්ස අපච්චං	= <u>වාසිට්ඨෝ</u>	(තද්ධිත)

පාලි භාෂාවේ තද්ධිත නාම.

රූපසිද්ධි ව්‍යාකරණයට අනුව පාලියේ තද්ධිත කොටස් තුනකට වෙන් කොට දක්වා ඇත.

“සාමඤ්ඤ චුත්ති භාවත්ථා
ව්‍යයතෝ තද්ධිතං තිධා
තත්‍රාදි චතුධා පච්චා
නෝකත්ථතථ්‍යත්ථ සංඛතෝ”

01 සාමඤ්ඤ තද්ධිතය

02 භාව තද්ධිතය

03 අව්‍ය තද්ධිතය

මෙයින් සාමඤ්ඤ තද්ධිතය නැවතත් කොටස් “හතරකට” බෙදේ

01 අපච්ච තද්ධිතය

02 අනේකත්ථ තද්ධිතය

03 අනථ්‍යත්ථ තද්ධිතය

04 සංඛ්‍යා තද්ධිතය

ඒ අනුව පාලි භාෂාවේ තද්ධිත නාම “06” කි.එනම්

01 අපච්ච තද්ධිතය

02 අනේකත්ථ තද්ධිතය

03 අනථ්‍යත්ථ තද්ධිතය

04 භාව තද්ධිතය

05 සංඛ්‍යා තද්ධිතය

06 අව්‍ය තද්ධිතය

අපච්ච තද්ධිතය

නාමය කෙරෙන් “ඔහුගේ දරුවා” යන අර්ථයන්හි ප්‍රත්‍යයන් යොදා සකස් කරගන්නා වූ පද “අපච්ච තද්ධිත” නම් වේ. මෙයට “ගොත්ත තද්ධිත” යන නමක්ද භාවිතා කරයි. මෙයට ප්‍රත්‍ය “නමයක්” ඇත. එනම්

(ණ, ණායන, ණාන, ටණයා, ණි, ණික, ණා, ණච, ටණර)

වසිට්ඨ+ණ (ප්‍රත්‍යය)

වාසිට්ඨ+ණ (ආදි අකුර වෘද්ධි වීම)

වාසිට්ඨ+අ (අනුබන්ධ අකුර ලොප් වීම)

වාසිට්ඨ+සි (පඨමා වි ප්‍රත්‍යය)

වාසිට්ඨ+ඔ (ආදේශ අකුර)

වාසිට්ඨේ (තද්ධිත පදය)

මනු+ණ (ප්‍රත්‍යය)

මානු+ණ (ආදි අකුර වෘද්ධි වීම)

මානු+අ (අනුබන්ධ අකුර ලොප් වීම)

මානු+ස්+අ (සකාරාගමය)

මානුස+ඕ (ආදේශ අකුර)

මානුසේ (තද්ධිත පදය)

කත්තිකා+ණය(ප්‍රත්‍යය)
 කත්තිකා+ඵය(අනුබන්ධ අකුර ලොප් වීම)
 කත්තික්+ඵය (ස්වර ව්‍යාඤ්ඡන එකතුව)
 කත්තිකෙයා+ඔ(ආදේශ අකුර)
 කත්තිකෙයෝ

අදිති+ණ(ප්‍රත්‍යය)
 ආදිති+ණ(ආදි අකුර වාද්ධි වීම)
 ආදිති+ය (අනුබන්ධ අකුර ලොප් වීම)
 ආදිත්+ය (ප්‍රත්‍යය එකතුවීම)
 ආදිත්‍ය (තද්ධිත පදය)
 ආදිච්ච (ත්‍ය-චච වීම)

කුණ්ඩනී+ණ(ප්‍රත්‍යය)
 කොණ්ඩනී+ණ(ආදි අකුර වාද්ධි වීම)
 කොණ්ඩන්+ඊ+ය (අනුබන්ධ අකුර ලොප් වීම)
 කොණ්ඩන්+ය (ප්‍රත්‍යය එකතුවීම)
 කොණ්ඩන්‍ය (තද්ධිත පදය)
 කොණ්ඩඤ්ඤ (ත්‍ය-ඤ්ඤ වීම)

ණ= භාරද්වාජ+ණ	= වාසිට්ඨ	(ගෞතමෝ/විත්තකො/වාසුදේවො)
ණච= උපගු+ණච	= ඔපගච	(මානවො/පණ්ඩවො/හග්ගවො)
ණාන= වච්ඡ+ණාන	= වච්ඡාන	(කච්චාන/කණ්භාන/සාකචාන)
ණායන=කච්ච+ණායන	= කච්චායන	(කණ්භායන/මුඤ්ඡායන/වච්ඡායන)
ණෙයා=විනතා+ණෙයා	= වෙනතෙයා	(රොහිණෙයා/නාදෙයා)
ණෙර= සමණ+ණෙර	= සාමණෙර	(වේධවේර/වන්ධකේර)
ණ්‍ය= අදිති+ණ්‍ය	= අදිච්ච	(කොණ්ඩඤ්ඤ/කොරවා/භාතවා)
ණ්‍=දෝණ+ණ්‍	= දොණ්‍	(දක්ඛි/දාසරථි/වාසච්චි/සුද්ධොධනි/)
ණ්‍ක=ඡිනදත්ත+ණ්‍ක	= ඡිනදත්තික	(සක්‍යපුත්තික/වේමාතික/ඡේනදත්තික)

අනේකත්ව තද්ධිතය

විවිධ අර්ථයන්හි යෙදෙන තද්ධිත ප්‍රත්‍යයන් රැසක් එක්ව සෑදෙන පද “අනේකාර්ථ” තද්ධිත නම් වේ. ප්‍රත්‍යයෝ “එකුන් විස්සක්” (19) මෙයට අයත් වේ. එනම්,

(ණික, ණ, ණෙයා, ඉම, ඉය, ඉක, කිය, ය, ණා, කණ්, තා, ඊය, ආයිත්ත, ල, ආලු, ක, මය, ත්තක, වන්තු)

ණික	= තිල+ණික	= තේලික	(ගුල+ණික, දඩි+ණික, සකට+ණික)
ණ	= කසාව+ණ	= කාසාව	(නීල+ණ, විදිසා+ණ, මනස+ණ)
ණෙයා	= වම්පා+ණෙයා	= වම්පෙයා	(මිටිල+ණෙයා, පට+ණෙයා, පදිප+ණෙයා)
ඉම	= අන්ත+ඉම	= අන්තිම	(පවිඡා+ඉම, හෙට්ඨා+ඉම, පුත්ත+ඉම)
ඉය	= ලොක+ඉය	= ලොකිය	(ජාති+ඉය, පඤ්චවග්ග+ඉය, බෝධිපක්ඛ+ඉය)
ඉක	= අන්ත+ඉක	= අන්තික	(පුත්ත+ඉක, පරදාර+ඉක, ධම්ම+ඉක)
කිය	= අන්ධ+කිය	= අන්ධකිය	(ජාති+කිය, ස+කිය)
ය	= කම්මණ+ය	= කම්මඤ්ඤ	(පාද+ය, ඵන+ය, මේධ+ය)
ණා	= බ්‍රහ්ම+ණා	= බ්‍රහ්මඤ්ඤ	(පරිස+ණා, සමණ+ණා, අරුප+ණා)
කණ්	= රාජපුත්ත+කණ්	= රාජපුත්තකො	(මනුස්ස+කණ්, මහිස+කණ්, වුද්ධ+කණ්)
තා	= ගාම+තා	= ගාමතා	(නගර+තා, ජන+තා, සභාය+තා)
ඊය	= මදන+ඊය	= මදනීය	(බන්ධන+ඊය, රජන+ඊය, බමන+ඊය)
ආයිත්ත	= දුම+ආයිත්ත	= දුමායිත්ත	(නිමිර+ආයිත්ත)
ල	= දුට්ඨු+ල	= දුට්ඨුල්ල	(වේද+ල)
ආලු	= අභිජ්ඣා+ආලු	= අභිජ්ඣාලු	(ධජ+ආලු, දයා+ආලු, සීත+ආලු)
ක	= හත්ථි+ක	= හත්ථික	(අස්ස+ක, සමණ+ක, මුණ්ඩ+ක)
මය	= සුවණ්ණ+මය	= සුවණ්ණමය	(රජත+මය, දාරු+මය, දාන+මය)
ත්තක	= කිං+ත්තක	= කිත්තක	(යං+ත්තක, තං+ඵත්තක, ඵ්ත+ත්තක)
වන්තු	= යා+වන්තු	= යාවන්තු	(යාව+වන්තු, ඵ්තාව+වන්තු, තාව+වන්තු)

සැයු:

(ත්ත, ණෙයාක, ඡා, ආම්භා, රතී, ඊව, ඊවතක, ඊත්තක, ඉක, ත්ත, ණිය, ඵයා, ණක, ණා) ආදී වූ තවත් ප්‍රත්‍ය කීපයක් “මොග්ගල්ලාන/සද්දනීති” ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථවල සඳහන් වෙති.

අතථ්‍යත්ථ තද්ධිතය

“ඵය ඔහුට ඇත්තේය” යන අර්ථයෙන් විභකතාන්ත නාමයන්ගේ අගට ප්‍රත්‍ය එක් කරමින් ගලපන්නාවූ තද්ධිතය “අතථ්‍යත්ථ තද්ධිත” නම් වේ. මෙහිදී මූලික නාමයෙන් දැක්වෙන අර්ථය ඇත්තෙක් කියවේ. “මේධා අස්ස අත්ථි ති මේධාවී” ප්‍රඥාව මොහුට ඇත්තේ ප්‍රඥාවත් නම් වේ. මෙහි ප්‍රත්‍යයෝ තෙවිස්සකි (23) කි.

(ව, ස, ඉල, අව, ආල, සී, ඉක, ඊ, ර, වන්තු, මන්තු, ණ,
තර, තම, ඉස්සික, ඉය, ඉට්ඨ, අ, ආලු, ව, න, ඉම, ඉමන්තු,)

වී	= මේධා+වී	= මේධාවී	(මායා+වී,
ස	= ලෝම+ස	= ලෝමසො	
ඉල	= පිච්ඡ+ඉල	= පිච්ඡලෝ	(තුණ්ඩ+ඉල, ජට+ඉ)
අව	= වාස+අව	= වාසවෝ	
ආල	= වාචා+ආල	= වාචාලෝ	
සී	= තප+සී	= තපස්සී	(තේජ+සී, යස+සී)
ඉක	= දණ්ඩ+ඉක	= දණ්ඩකෝ	(මාලා+ඉක, සීස+ඉක, ඡත්ත+ඉක)
ඊ	= මාලා+ඊ	= මාලී	(සීස+ඊ, ඡත්ත+ඊ, සංස+ඊ)
ර	= මධු+ර	= මධුරෝ	(මුඛ+ර, රුචි+ර, සුසි+ර)
වන්තු	= ගුණ+වන්තු	= ගුණවන්තු	(යස+වන්තු, ධන+වන්තු, සීල+වන්තු)
මන්තු	= ආයු+මන්තු	= ආයුමා	(හනු+මන්තු, සති+මන්තු, ධිති+මන්තු)
ණ	= සද්ධා+ණ	= සද්ධා	(මේධා+ණ, පඤ්ඤා+ණ, බුද්ධි+ණ)
තර	= භීත+තර	= භීතතරෝ	(මුදු+තර, පණිත+තර, පාප+තර)
තම	= සුර+තම	= සුරතමෝ	(පාප+තම, ජෙට්ඨ+තම, පණිත+තම)
ඉස්සික	= පාප+ඉස්සික	= පාපිස්සික	
ඉය	= පාප+ඉය	= පාපියො	
ඉට්ඨ	= පාප+ඉට්ඨ	= පාපිට්ඨෝ	(වුද්ධ+ඉට්ඨ, (ජෙට්ඨ)පසත්ථ+ඉට්ඨ(සෙට්ඨ)
අ	= සද්ධා+අ	= සද්ධා	(පඤ්ඤා+අ)
ආලු	= අභිජ්ඣා+ආලු	= අභිජ්ඣාලු	
ව	= කේස+ව	= කේසවො	(සීල+ව)
න	= අඛග+න	= අඛගනා	
ඉම	= පුත්ත+ඉම	= පුත්තිමෝ	
ඉමන්තු	= වන්ද+ඉමන්තු	= වන්දිමන්තු	

සංඛ්‍යා තද්ධිතය

සංඛ්‍යා වාචී ශබ්දයන්ගෙන් පරව ප්‍රත්‍ය යොදා ගලපන ලද නිසා “සංඛ්‍යා තද්ධිත නම් වේ” පහත දැක්වෙන ප්‍රත්‍ය සංඛ්‍යා තද්ධිතයේ යෙදේ.

(ම,උ,ඨ,නිය,ඊ,ක,ආකී,කඛත්තුං,ධා,ජ්ඣ)

ම	= පඤ්ච+ම	= පඤ්චම	(සත්ත+ම,අට්ඨ+ම,දස+ම)
උ	= චතු+උ	= චතුත්ථෙථ්	
ඨ	= ඡ+ඨ	= ඡට්ඨෙථ්	
නිය	= ද්වි+නිය	= ද්විනියෙථ්	(නි+නිය)
ඊ	= ඒකාදස+ඊ	= ඒකාදසී	
ක	= ඒක+ක	= ඒකක	(චතු+ක,සත+ක)
ආකී	= ඒක+ආකී	= ඒකාකී	
කඛත්තුං	= ඒක+කඛත්තුං	= ඒකකඛත්තුං	(ද්වි+කඛත්තුං,චතු+කඛත්තුං)
ධා	= ඒක+ධා	= ඒකධා	(නි+ධා,පඤ්ච+ධා,සත්ත+ධා)
ජ්ඣ	= ඒක+ජ්ඣ	= ඒකජ්ඣ	

භාව තද්ධිතය

භාවය යනු යම් කිසි ද්‍රව්‍යයක ඇති ස්වභාවයයි.ඒ ස්වභාවය තද්ධිත නාමයෙන් පැවසේ නම් එය “භාව තද්ධිත” නම් වේ. “මනුස්ස ශබ්දයේ පැවැත්මට මනුස්ස බව හේතු වේ.ගෝ ශබ්දයේ පැවැත්මට ගව බව හේතු වේ” එසේ නාමයේ ඇති ස්වභාවය තද්ධිතයෙන් පැවසේ නම් එය “ භාව තද්ධිත” නම් වේ. මෙහි ඇති ප්‍රත්‍යයෝ මෙසේය....

(ණය,ත්ත,තා,කණ්,ත්තන,ණෙයාය,ණ,ඉය,ණිය,ඉම)

ණය	= අලස+ණය	= ආලස්සාං	(අරෝග+ණය,අණන+ණය,සමණ+ණය)
ත්ත	= පාංසුකුලික+ත්ත	= පාංසුකුලිකත්ත	(තෙව්වරික+ත්ත,යාවක+ත්ත)
තා	= සෝචචස්ස+තා	= සොචචස්සතා	(මුදු+තා,ගිලාන+තා,උසහ+තා)
කණ්	= රමණිය+කණ්	= රාමණියකං	(මනුඤ්ඤ+කණ්,කලායාණිය+කණ්)
ත්තන	= පුටුප්පන+ත්තන	= පුටුප්පනත්තන	(පරා+ත්තන,වේදනා+ත්තන)
ණෙයාය	= සුවි+ණෙයාය	= සොචෙයාය	(කප+ණෙයාය,අලස+ණෙයාය)
ණ	= විසම+ණ	= චේසමං	(සුවි+ණ,ගරු+ණ,පටු+ණ)
ඉය	= අධිපති+ඉය	= ආදිපච්චං	(සුර+ඉය,නග්ග+ඉය,බහුස්සුත+ඉය)
ණිය	= අලස+ණිය	= ආලසිය	(මන්ද+ණිය,දක්ඛ+ණිය)
ඉම	= මහත්ත+ඉම	= මහිම	(අනු+ඉම,කිස+ඉම)

අව්‍ය තද්ධිතය

අව්‍ය ලක්ෂණ ඇති තද්ධිත පද මේ ගණයට අයත් වේ. ලිංග,විභක්ති,වචන හේදයක් නොදක්වන හෙයින් මේවා “අව්‍ය තද්ධිත” නම් වේ.පහත දැක්වෙන ප්‍රත්‍ය මේ තද්ධිතය හා යෙදේ.

(තෝ,ත්‍ර,ත්ථ,ධි,හිං,හං,දා,ථා,ථං,ධා,ක්ඛත්තුං,
ධ,දානි,දාවනං,රහි,රහවි.දාවි,ජ්ජ,ධුනා)

තෝ	= ක+තෝ	= කුතෝ
ත්‍ර	= සබ්බ+ත්‍ර	= සබ්බත්‍ර
ත්ථ	= ය+ත්ථ	= යත්ථ
ධි	= සබ්බ+ධි	= සබ්බධි
හිං	= ය+හිං	= යහිං
හං	= ක+හං	= කහං

දා	= සබ්බ+දා	= සබ්බදා
ථා	= අඤ්ඤ+ථා	= අඤ්ඤථා
ථං	= ක+ථං	= කථං
ධා	= පඤ්ච+ධා	= පඤ්චධා
ක්ඛන්තුං	= ති+ක්ඛන්තුං	= තික්ඛන්තුං
ධ	= ඉම+ධ	= ඉධ
දානි	= ඉම+දානි	= ඉදානි
දාවනං	= කිං+දාවනං	= කුදාවනං
රහි	= ඒත+රහි	= ඒතරහි
රහවි	= කිං+රහවි	= කරහවි
දාවි	= කිං+දාවි	= කදාවි
ජ්ජ	= ඉම+ජ්ජ	= අජ්ජ
ධුනා	= ඉම+ධුනා	= අධුනා

සැ යු

මෙහි ඇත්තේ තද්ධිත පිළිබඳ ඉතාම සංක්ෂිප්ත සටහනකි. අදාළ ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථවල සූත්‍ර පාඨ මෙහි අන්තර්ගත කර නොමැත. මෙයින් අපේක්ෂා කළේ තද්ධිත පිළිබඳ සාමන්‍ය අවබෝධයක් ලබා දීම පමණි.